

Donald Davidson

RACIONALNE ŽIVOTINJE*

Racionalno stvorenje nije ni dijete staro jednu sedmicu ni puž. Ako dijete preživi dovoljno dugo, on ili ona vjerovatno će postati racionalni, dok tako šta nije tačno i u slučaju puža. Ukoliko želimo, za dijete bismo od početka mogli reći da je racionalno stvorenje, jer će vjerovatno postati racionalno ukoliko preživi, ili zato što pripada vrsti s tom sposobnošću. Na bilo koji način da govorimo, ostaje razlika, u pogledu racionalnosti, između djeteta i puža, s jedne strane, i tipične odrasle osobe, s druge strane.

Razliku čini posjedovanje propozicijskih stavova kao što su vjerovanje, želja, intencija i stig. To potiče pitanje kako znati kada stvorenje posjeduje propozicijske stavove; mogli bismo se složiti da ih puževi ne posjeduju, ali što je s psima i šimpanzama? Takvo pitanje nije u potpunosti empirijsko, pošto postoji filozofsko pitanje o tome koja je evidencija relevantna kako bismo odlučili kada stvorenje posjeduje propozicijske stavove.

Neke životinje misle i zaključuju; razmišljaju, testiraju, odbacuju i prihvaćaju hipoteze; djeluju s razlogom, ponekad i planirajući, pretpostavljaju posljedice i procjenjuju vjerovatnosti; imaju želje, nade, i mrze, ponekad na osnovu jakih razloga. Također čine pogreške u računanju, djeluju protiv vlastitog vjerovanja, ili prihvaćaju skup vjerovanja na osnovi neadekvatne evidencije. Bilo koje od tih postignuća, aktivnosti, radnji ili pogreški jest dovoljno da pokaže kako je takva životinja racionalna životinja, jer biti racionalna životinja znači samo posjedovati propozicijske stavove, bez obzira na to koliko takvi stavovi mogu biti nejasni, kontradiktorni, apsurdni, neopravdani ili pogrešni. To je ono što predlažem kao odgovor.

Pitanje je: koje životinje su racionalne? Naravno, ne namjeravam ih imenovati, čak niti imenima vrsta ili drugih grupa. Neću ni pokušati donijeti odluku o tome jesu li delfini, primati, ljudski embriji ili političari racionalni, ili čak, je li sve što sprečava da računari budu racionalni samo njihov način nastanka. Moje je pitanje, šta životinju (ili bilo šta drugo, ako hoćete) čini racionalnom.

Propozicijski stavovi pružaju zanimljiv kriterij racionalnosti jer se

* Tekst "Rational Animals" je preveden iz knjige: Donald Davidson: *Subjective, Intersubjective, Objective*, Oxford: Clarendon Press, 2001, str. 95-105.

javljaaju samo kao strukturiran skup. Očito je bogata struktura vjerovanja, želja i intencija dovoljna za racionalnost; ipak, može izgledati odviše nestriktnom da to učini i nužnim uvjetom. Zapravo, striktnost je u prirodi propozicijskih stavova, jer posjedovati jedan propozicijski stav znači posjedovati znatan broj dodatnih stavova. Jedno vjerovanje zahtijeva mnoga druga vjerovanja, a vjerovanja zahtijevaju druge osnovne stavove kao što su intencije, želje i, ako sam u pravu, dar jezika. To ne znači kako ne postoje granični slučajevi. No ipak, intrističko holistički karakter propozicijskih stavova čini velikom razliku između posjedovanja ijednog i nijednog stava.

Da bismo učinili razliku tako snažnom, te je učinili ovisnom o jeziku, potrebna je osuda antropocentrizma. Prigovor je opravdan, ali ne bi se trebao uputiti i meni. Ja samo opisujem karakteristiku određenih koncepata. Naposljetku, nije čudno što naš ljudski jezik obiluje sredstvima za razlikovanje muškaraca i žena od drugih stvorenja, kao što se govori o tome da Eskimi imaju rječnik prilagođen za odabir različitih vrsta snijega (o čemu se sada govori kao o mitu). U dosluhu s našim jezikom mi činimo da jezik i mi izgledamo posebno.

Obećao sam kako neću raspravljati o pitanju u vezi s tim jesu li određene vrste racionalne, no bit će nemoguće izbjeći pojavu govora o pothvatima i sposobnostima životinja, jer se znatan dio rasprave o prirodi misli tradicijski usredotočio na mentalne sposobnosti neljudskih životinja. O takvom pristupu razmišljam samo kao o slikovitom (i ponekad emocionalno opterećenom) načinu mišljenja o prirodi misli.¹

Norman Malcolm iznosi sljedeću priču, kojom nastoji pokazati da psi misle:

Pretpostavimo kako naš pas proganja susjedovu mačku. Mačka trči svom snagom prema hrastu, ali iznenada, u posljednjem trenutku, naglo skreće i penje se na najbliži javor. Pas ne uočava takav manevar i nastavlja trčati dospjevši do hrasta, propinje se na stražnje noge, šapama grebe sta-

¹ Moje zabilješke ukazuju na to da sam prije nego je ovaj članak napisan, ne manje od deset puta, održao predavanja od Valdoste, Georgia, do Aucklanda, pod naslovom 'Way Animals can't Think'. Naslov je bio tendenciozan, jer sam zastupao stav (kao što činim i u ovom članku) da jedino stvorenja koja koriste jezik mogu misliti. Međutim, vjerujem kako isključivo muškarci i žene posjeduju jezik, ili nešto dovoljno slično jeziku što bi im opravdalo pridavanje propozicijskih misli. U vezi s moralnim pitanjem o tome kako bismo trebali tretirati neracionalne životinje, ne vidim razloga da se prema onima koji ne posjeduju misli ili jezik odnosimo neljubavnije nego prema onima koji posjeduju misli i jezik; baš suprotno.

blo, kao da ga pokušava obuhvatiti, te uzrujano laje na grane stabla. Mi koji s prozora posmatramo taj cijeli događaj kažemo – ‘pas misli kako se mačka popela na taj hrast’.²

(Malcolm tome pridodaje kako bismo rekli da je pas lajao na pogrešno stablo.) Malcolm tvrdi da bi neko ko je, pod tim uvjetima, pridao takvo vjerovanje psu mogao potpuno – gotovo sigurno – biti u pravu; imao bi tačno onu vrstu evidencije koja je potrebna za opravdanje takvog pridavanja vjerovanja.

Dozvolite mi iznijeti uvodni argument kojim Malcolmovu tvrdnju dovodim u sumnju. Jasno je kako evidencija za “vjerovanje” psa ovisi o prihvaćanju vjerovanja kao odrednice radnje i emocionalne reakcije. Od nas se traži da na osnovi onoga što vidimo zaključimo kako pas želi uhvatiti mačku, da trči gdje već trči zbog takve želje i vjerovanja o tome gdje je mačka pobjegla, te da lajući, šapama kopajućim zemlju itd. iskaljuje svoje nezadovoljstvo zbog toga što nije u mogućnosti da se popne na drvo i slijedi mačku. Naravno, ti detalji ne trebaju biti tačni. Argument je do sada jasan: ako smo opravdani u izvođenju vjerovanja, također smo opravdani u izvođenju intencija i želja (te možda i više od toga).

Ali što je s pretpostavljenim vjerovanjem psa da se mačka popela na taj hrast? Taj je hrast, baš slučajno, najstarije stablo na vidiku. Misli li pas da se mačka popela na najstarije drvo na vidiku? Ili da se mačka popela na isto stablo na koje se popela i posljednji put kada je pas proganjao? Ovakva je pitanja teško razumjeti. No, prema tome, ne čini se mogućim načiniti razliku između potpuno različitih stvari za koje se može reći da pas u njih vjeruje.

Jedan od načina na osnovi kojeg možemo reći da pridajemo propozicijski stav jest da uzmemo u obzir to kako se rečenica koju upotrebljavamo da bismo pridali stav može od istinite promijeniti u neistinitu ukoliko, riječima koje odabiru predmet stava, zamijenimo neki referirajući izraz drugim izrazom koji se odnosi na istu stvar. Vjerovanje o tome da se mačka popela na taj hrast nije isto vjerovanje kao i vjerovanje o tome da se mačka popela na najstarije drvo na vidiku. Ukoliko upotrijebimo riječi kao što su ‘vjeruje’, ‘misli’ i ‘namjerava’, izostavljajući karakteristiku semantičke nejasnoće, pitanje je upotrebljavamo li te riječi kako bismo pridali propozicijske stavove. Već se odavno zna da semantička nejasnoća razlikuje govor o propozicijskim stavovima od govora o drugim stvarima.

² Norman Malcolm, “Thoughtless Brutes”, 13.

Neko može sugerirati da je mjesto ispunjeno izrazom ‘taj hrast’ u rečenici ‘pas misli da se mačka popela na taj hrast’, prema Quineovoj terminologiji, jasno. Ispravan način iskazivanja vjerovanja psa (sugestija se nastavlja) jest ‘pas misli, u pogledu na taj hrast, da se mačka popela na njega’ ili ‘taj je hrast hrast na koji se prema mišljenju psa mačka popela’. Ali takve konstrukcije, premda onoga ko pridaje vjerovanje mogu olakšati potrebe u vezi s prikazom opisa predmeta koji bi onaj ko vjeruje trebao prihvatiti, ipak impliciraju postojanje sličnog opisa; opis *de re* prikazuje predmet koji bi onaj ko vjeruje mogao na neki način prikazati. U lako razumljivom, iako pogrešnom idiomu, pas mora vjerovati, pod nekim opisom stabla, da se mačka popela na to stablo. Ali koja bi to vrsta opisa bila prikladna za psa? Naprimjer, može li pas vjerovati u predmet kao što je stablo? Čini se nemogućim sve dok ne pretpostavimo kako pas posjeduje niz općih vjerovanja o stablima: vjerovanje o tome da su stabla stvari koje rastu, da stabla trebaju tlo i vodu, da imaju lišće ili iglice, te da gore. Ne postoji konačna lista stvari u koje bi neko ko posjeduje koncept stabla morao vjerovati, ali bez niza općih vjerovanja, nema razloga identificirati vjerovanja kao vjerovanje o stablu, a još manje o hrastu. Slična se promišljanja primjenjuju i na pretpostavljeno mišljenje psa o mački.

Mi identificiramo misli, razlikujemo ih, opisujemo ih onakvima kakve jesu, jedino ukoliko se mogu smjestiti unutar guste mreže povezanih vjerovanja. Kad bi uistinu mogli smisleno pripisati pojedinačno vjerovanje psu, morali bi moći razmisliti o tome kako odlučiti posjeduje li pas niz drugih vjerovanja one vrste koja je potrebna za razumijevanje pojedinačnog vjerovanja. Čini mi se da, bez obzira na to gdje počeli, ubrzo dospijevamo do takvih vjerovanja za koja uopće nemamo pojma kako znati posjeduje li ih pas, te još i takvih, da bez njih, naše pouzdano pojedinačno pridavanje vjerovanja izgleda nesigurno.

Ne samo da svako vjerovanje zahtijeva svijet daljnjih vjerovanja koja mu pridaju sadržaj i identitet, nego i svaki drugi propozicijski stav, u svojoj pojedinačnosti, ovisi o sličnom svijetu vjerovanja. Da bih vjerovao da se mačka popela na hrast moram posjedovati niz istinitih vjerovanja o mačkama i stablima, toj mački i tom stablu, mjestu, izgledu i navikama mački i stabala itd.; no isto važi i u slučaju da sumnjam je li se mačka popela na hrast, strahujem o tome da se popela, nadam se da se popela, iskazujem želju u vezi s tim da se popela ili uviđam namjeru da se popne. Vjerovanje – zaista, istinito vjerovanje – igra središnju ulogu među propozicijskim stavovima. Stoga, dozvolite mi da o svim propozicijskim stavovima govorim kao o mislima.

Kao što je već navedeno, ne može postojati konačna lista vjerovanja o kojoj je ovisna bilo koja pojedinačna misao. Ipak, nužna je većina istinitih vjerovanja. Neka su vjerovanja, one vrste koja se zahtijeva, opća vjerovanja, ali vjerovatno empirijska, kao što je vjerovanje o tome da mačke mogu grebati ili se penjati na stabla. Druga su vjerovanja pojedinačna, kao što je vjerovanje o tome da je mačka koju smo prije nekoliko trenutaka vidjeli kako protrčava još u susjedstvu. Neka su vjerovanja logička. Misli, kao i propozicije, imaju logičke odnose. Jer se identitet misli ne može odvojiti od njezina mjesta u logičkoj mreži drugih misli, ne može se premjestiti unutar mreže, a da ne postane drukčija misao. Stoga je nemoguća radikalna nekoherencija u vjerovanju. Da bismo posjedovali jedan propozicijski stav, moramo posjedovati uglavnom ispravnu logiku, u smislu posjedovanja strukture vjerovanja koja su logički u koherenciji. To je jedan od razloga zašto posjedovati propozicijski stav znači biti racionalno stvorenje. Taj se razlog odnosi i na intencionalnu radnju. Intencionalna je radnja ona radnja koja se može objasniti vezano uz vjerovanja i želje čiji propozicijski sadržaji racionaliziraju samu radnju. Slično tome, emocija – kao što je zadovoljstvo iskazano u vezi s nečijim prekidom pušenja – mora biti emocija koja je racionalna u svjetlu vjerovanja i vrijednosti koje neko posjeduje.

Naravno, to ne znači odbaciti postojanje iracionalnih vjerovanja, želja, radnji i emocija. Radnja za koju neko ima razlog da je izvrši može biti radnja za koju ima bolje razloge da je ne izvrši. Nečije vjerovanje može biti razložno u svjetlu nekih, ali ne i svih, dodatnih vjerovanja itd. Razlog je u tome što mogućnost iracionalnosti ovisi o znatnom stupnju racionalnosti. Iracionalnost nije tek nedostatak razumijevanja, nego je to ozbiljna pogreška ili poremećaj razumijevanja.

Pretpostavljam kako posmatrač, pod povoljnim okolnostima, može znati koja vjerovanja, želje i intencije posjeduje neki akter. Zaista, priklonio sam se takvoj pretpostavci ustvrdivši da, ukoliko stvorenje ne može govoriti, u tom slučaju nije jasno može li se održati intencionalnost u opisima njegovih iskazanih vjerovanja i drugih stavova. Slično tome, sumnjao sam mogu li, u nedostatku govora, postojati adekvatni temelji za pridavanje općih vjerovanja potrebnih za razumijevanje bilo koje misli. Ne zagovarajući pretpostavku o tome kako možemo znati misli drugih umova, dozvolite mi tu pretpostavku odijeliti od drugih čvršćih pretpostavki. Samo potvrditi kako posmatrač može, pod prikladnim uvjetima, znati što neko drugi misli, ne znači pristati uz verifikacionizam, pa čak ni u pogledu misli. Jer pretpostavka posmatranja ne implicira kako je mo-

guće eksplicitno iskazati koja je evidencija nužna ili dovoljna da utvrdi prisutnost određene misli; ne postoji sugestija u vezi s tim kako se mišljenje, na neki način, može definicijski svesti na nešto drugo. Niti pretpostavka posmatranja implicira da je posmatranje jedini način na koji se može utvrditi postojanje misli. Suprotno tome, jasno je kako ljudi obično, bez posmatranja ili evidencije, znaju što vjeruju, žele i namjeravaju.

Niti se pretpostavka posmatranja svodi na biheviorizam. Posmatrač koji svjedoči ništa drugo nego ponašanje bez stavova na bilo koji način svodivih na ponašanje, može otkriti propozicijske stavove. Postoje konceptualne veze između stavova i ponašanja koje su dovoljne, pretpostavi li se dovoljno informacije o aktualnom i potencijalnom ponašanju, da omogućće ispravne zaključke u svezi sa stavovima.

Na osnovi onoga što je rečeno o ovisnosti vjerovanja o drugim vjerovanjima, i o ovisnosti drugih propozicijskih stavova o vjerovanjima, jasno je da se veoma kompleksna struktura ponašanja mora pažljivo promotriti kako bi opravdala pridavanje pojedinačne misli. Ili, tačnije, mora postojati dobar razlog da bi se vjerovalo kako postoji tako kompleksna struktura ponašanja. I sve dok zapravo ne postoji tako kompleksna struktura ponašanja, ne postoji ni misao.

Mislim da takva struktura postoji jedino ukoliko akter posjeduje jezik. Ukoliko je to tačno, onda je opravdano Malcolmovo pridavanje misli njegovom psu jedino ukoliko je Malcolm vjerovao, na osnovi dostatne evidencije, da je njegov pas posjedovao jezik.

Gledište u vezi s tim da misao – vjerovanje, želja, intencija i njima slični stavovi – zahtijeva jezik jest kontroverzno, ali zasigurno ne i novo. Verziju teze koju nastojim promovirati treba odijeliti od različitih s njom povezanih verzija. Naprimjer, ne vjerujem da se mišljenje može svesti na jezičnu aktivnost. Nalazim nešto neuvjerljivo u ideji kako se misli mogu nomološki identificirati ili povezati s fenomenima karakteriziranim u fizičkim ili neurološkim pojmovima. Niti vidim bilo kakvog razloga tvrditi da ono što ne možemo reći ne možemo ni misliti. Prema tome, moja teza nije u tome da svaka misao u pogledu svoje egzistencije ovisi o egzistenciji rečenice koja iskazuje tu misao. Moja je teza prije u tome da stvorenje ne može posjedovati misao sve dok ne posjeduje jezik. Da bi bilo misleće, racionalno stvorenje, stvorenje mora moći izreći mnoge misli te, iznad svega, moći interpretirati govor i misli drugih.

Kao što sam već napomenuo, to se često tvrdilo; ali na kojim temeljima? Pretpostavimo li popularnost takve ideje, od racionalista do

američkih pragmatista, te čak i među suvremenim analitičkim filozofima, onda je neobična rijekost iznošenja takvih argumenata. Do sada sam ukazao na dvojbenu primjenjivost testa intencionalnosti koji se bavi neracionalnim životinjama, i na zahtjev, ukoliko će misao biti prisutna, za bogatim pridavanjem općih (i istinitih) vjerovanja. Takva razmišljanja ukazuju u smjeru jezika, ali se ne svode na demonstraciju toga da je jezik nužan za misao. Zaista, ono što takva razmišljanja sugeriraju je samo to da vjerovatno gotovo i ne može postojati misao bez jezika.

Očita se primjedba protivna ovisnosti misli o jeziku sastoji u tome da uspijevamo objasniti, a ponekad i predvidjeti, ponašanje bezjezičnih životinja, pridavajući im vjerovanja, želje i intencije. Takav je metod učinkovit za pse i žabe gotovo kao i za ljude te se može dodati da ne posjedujemo opći i praktički alternativni okvir za objašnjenje životinjskog ponašanja. Ne svode li se te činjenice na *opravdanje* primjene takve metode?³

Nesumljivo, da. Ali ostalo bi nejasno zašto bi bilo pogrešno zaključiti da neracionalne životinje (= životinje koje ne mogu interpretirati ili se uključiti u jezičnu komunikaciju) posjeduju propozicijske stavove. Da bismo to razumjeli, nužno je samo razmisliti o tome kako neko jednostavno ne može imati bolji ili alternativan način objašnjenja kretnji rakete koja prati toplotni trag, nego da pretpostavi kako je raketa željela uništiti avion i vjerovala da to može i učiniti krećući se na način na koji je neko vidio da se kreće. Taj bi se neupućeni posmatrač mogao opravdati u pridavanju želje i vjerovanja raketi; ali bi pogriješio. Naprimjer, ja imam bolje objašnjenje, ne stoga što znam kako je raketa konstruirana, nego stoga što znam da se kreće tako kako se kreće zato što su je konstruirali i napravili ljudi koji su imali istu želju i vjerovanja koja je moj neupućeni prijatelj pridao raketi. Moje je objašnjenje, iako još teleološko, i ovisno o postojanju propozicijskih stavova, bolje objašnjenje, jer raketi ne pridaje mogućnost dostatnog dosega ponašanja koje misleće stvorenje mora posjedovati.

Primjer bezjezičnog stvorenja razlikuje se od primjera rakete u dva pogleda: većina je životinja daleko sličnija ljudima u dosegu njihova ponašanja od raketa; te mi često nemamo bolji način objašnjenja njihova ponašanja od izdvajanja propozicijskih stavova. Prema tome, ono što nam je potrebno da bismo pružili primjer jest karakterizacija toga što jezik pri-

³ Ovaj je stav naglasio Jonathan Bennett, *Linguistic Behavior*.

daje kao nužno za misao. Jer, ako postoji takav nužan uvjet, možemo i dalje objašnjavati ponašanje stvorenjâ bez govora, pridavajući im propozicijske stavove, a istovremeno uočavajući da takva stvorenja zapravo i nemaju propozicijske stavove. Morat ćemo priznati da pridajemo strukturu objašnjenja koja je znatno čvršća od strukture koju uočeno ponašanje zahtijeva, te za koju uočeno ponašanje nije dovoljno profinjeno kako bi joj pružilo onaj značaj koji posjeduje.

U ostatku članka navodim uvjet potreban za misao, koji – kako vjerujem – jedino jezik može pružiti, a u prilog mom gledištu iznosim razmatranja. Premda takva razmatranja iznosim kao argument, bit će jasno kako se moje zaključivanje, u nekoliko tačaka, može dovesti u pitanje.

“Argument” ima dva koraka. Mislim da sam pokazao kako svi propozicijski stavovi zahtijevaju pozadinu vjerovanja, te ću se stoga usredotočiti na uvjete potrebne za vjerovanje. Bez vjerovanja ne postoje drugi propozicijski stavovi, te stoga ni, na moj način, karakterizirana racionalnost.

Prvo, tvrdim da je za posjedovanje vjerovanja nužno posjedovati koncept vjerovanja.

Drugo, tvrdim da se u cilju posjedovanja koncepta vjerovanja mora posjedovati jezik.

Norman Malcolm, u već navedenom članku, čini razliku, sličnu razlici koju ja želim, između posjedovanja vjerovanja i posjedovanja koncepta vjerovanja, iako se njegova terminologija razlikuje od moje. Ja upotrebljavam riječ “misao” kako bih objedinio sve propozicijske stavove. Međutim, Malcolm ograničuje primjenu riječi ‘misao’ za višu razinu mišljenja. Prema njegovu shvaćanju, pas može vjerovati kako se mačka popela na taj hrast, ali ne može posjedovati misao o tome da se mačka popela na taj hrast. Malcolm prihvaća kako je za misao, a ne vjerovanje, potreban jezik. Malcolm čini razliku kazujući kako stvorenje samo misli (vjeruje) da p ako je svjesno da p , ali posjeduje misao da p ako je svjesno da je svjesno da p . To je blisko razlici o kojoj ja mislim, razlici između vjerovanja da p i vjerovanja kako neko vjeruje da p . U drugom slučaju imamo vjerovanje o vjerovanju, te je stoga potreban koncept vjerovanja. Izvedimo grubo poređenje: Malcolm prihvaća kako jezik povlači crtu između stvorenja koja samo misle i stvorenja koja posjeduju koncept misli; ja smatram da je za mišljenje potreban koncept misli, te je stoga jezik potreban u oba slučaja.

Donald Weiss se upušta u raspravu s Malcolmom: Weiss misli kako su moguća osjetljiva pridavanja svjesnosti stvorenjima bez govora.⁴ Budući da mislim kako bi Weissov primjer, razumljivo, mogao ugoditi drugima, dozvolite mi Weissa parafrazirati, a onda ga i malo više citirati. Na ovom mjestu iznosim priču. Arthur nije pas, nego, recimo, superpas s drugog planeta. Arthur sam dolazi na Zemlju i tu se trajno nastanjuje. Nema odnos, ili poznanstvo, s drugim stvorenjima – a to znači da se posmatra kroz jednostrano ogledalo. On ne posjeduje jezik. Prema Weisseu, u slučaju kad bismo doživjeli sljedeću scenu, uvjerali bismo se da Arthur ima reflektivnu inteligenciju:

Jednog dana Arthur slučajno otkriva sjajni metal, stavlja ga u vatru, te ga pokušava iskovati – ali otkriva kako metal očito nije ništa više savitljiv nego je bio savitljiv u hladnom stanju. Ponovno ga pokušava iskovati sporije i metodičnije – ali ponovno s istim rezultatom. Pravilnost u koju je Arthur vjerovao – šapćemo jedni drugima – nije u potpunosti univerzalna. Arthur je otkrio primjer koji ne pristaje općem pravilu.

Arthur uzrujano nastavlja šetati oko prostora u kojem živi. Nenađano sjeda; kao što se nenađano ponovno ustaje; odmjereno korača naprijed-nazad. Ponovno sjeda, ali ovog puta ne ustaje. Petnaest minuta protiče bez promjene položaja; Arthur se pogledom usredotočio ispred sebe. Onda iznenadno poskakuje i odmah kreće nagomilati veću količinu drva u svoju vatru... Potom zatrpava svoj novootkriveni metal u vatru, te ga nakon određenog vremena otpava. Onda ga ponovno pokušava iskovati – te ovaj put u tome i uspijeva. Stoga, očito zadovoljan... kreće si, bez žurbe, pripremiti obrok.⁵

Weiss kaže kako sada imamo čvrstu evidenciju o tome da je Arthur utjecao na svoja vjerovanja; Weiss je osobito impresioniran činjenicom da je Arthur u reakciji na svoje stanje smetenosti sjeo širom otvorenih očiju i posve miran, a potom doista skočio izvršiti radnje koje donose rješavanje tog problema.⁶

Ignorirati ću rječnik poziva na propitivanje, a koji Weiss upotrebljava opisujući Arthurove kretnje, jer mislim kako Weiss laje na ispravno stablo: važno je da nam je moguće opisati Arthura kao nekoga ko je iznenađen. Ono što mislim da je jasno jest to da, ukoliko je iznenađen, Arthur posjeduje reflektivne misli i, naravno, vjerovanja.

⁵ Isto, 91-2.

⁶ Isto.

To ne znači ustvrditi kako je sve mišljenje samosvjesno, ili da kadgod mislimo da p mi moramo biti svjesni da p , ili vjerovati da vjerujemo da p , ili misliti da mislimo da p . Zapravo, moja je tvrdnja sljedeća: da bismo uopće posjedovali bilo koji propozicijski stav, nužno je posjedovati koncept vjerovanja, posjedovati vjerovanje o nekom vjerovanju. Ali što je potrebno da bismo posjedovali koncept vjerovanja? Ovdje se za pomoć obraćam fenomenu iznenađenja, jer mislim da iznenađenje zahtijeva koncept vjerovanja.

Pretpostavimo da vjerujem kako je novčić u mom džepu. Ispraznim džep i ne nađem novčić. Iznenađen sam. Sasvim je jasno kako se ne bih mogao iznenaditi (premda bih se mogao uplašiti) ukoliko, kao prvo, nisam posjedovao vjerovanja. I možda je isto tako jasno da posjedovanje vjerovanja, barem vjerovanja one vrste koju sam pretpostavio u svom primjeru, nosi mogućnost iznenađenja. Ako vjerujem da imam novčić u svome džepu, moglo bi se dogoditi nešto što bi promijenilo moje vjerovanje. Ali iznenađenje uključuje naredni korak. Nije dovoljno da prvo vjerujem kako je novčić u mome džepu, a da, pošto ispraznim svoj džep, više u to ne vjerujem. Iznenađenje od mene zahtijeva svijest o razlici između onoga što sam vjerovao i onoga u što ću povjerovati. Međutim, takva je svjesnost vjerovanje o vjerovanju: da sam iznenađen, onda bih među drugim stvarima povjerovao i u to da je moje prvotno vjerovanje bilo pogrešno. Ne trebam ustrajavati na tome da svaki slučaj iznenađenja uključuje vjerovanje o tome kako je prethodno vjerovanje bilo pogrešno (premda sam sklon takvom mišljenju). Ono što želim ustvrditi jest to da neko ne može posjedovati opću dostupnu količinu vjerovanja one vrste koja je nužna za posjedovanje općenito bilo kojeg vjerovanja, a da se ne izloži iznenađenju koje uključuje vjerovanja o ispravnosti njegovih vlastitih vjerovanja. Iznenađenje je o nekim stvarima nužan i dovoljan uvjet misli općenito. Ovim se završava prvi dio mog "argumenta".

Mnogo toga obvezujućeg u konceptu vjerovanja čini to da se radi o konceptu stanja organizma koje može biti istinito ili neistinito, ispravno ili pogrešno. Posjedovati koncept vjerovanja stoga znači posjedovati koncept objektivne istine. Mogao bih biti u pravu ili u krivu ukoliko vjerujem da je novčić u mome džepu; u pravu sam jedino ukoliko je novčić u mome džepu. Kad bih se iznenadio otkrivši kako novčić nije u mom džepu, povjerovao bih kako moje prethodno vjerovanje nije odgovaralo stanju mojih financija. Ja imam predodžbu objektivne stvarnosti koja je neovisna o mome vjerovanju.

Stvorenje bi moglo, na kompleksne načine, uzajamno djelovati sa svijetom ne podržavajući bilo koju propoziciju. Ono bi moglo razlikovati boje, okuse, zvukove i oblike. Moglo bi usvojiti vještine, promijeniti svoje ponašanje, kako bi se održalo na životu ili povećalo svoj unos hrane. Moglo bi ‘generalizirati’, u smislu reagiranja na nove podražaje, na isti način na koji je reagiralo na prethodne podražaje. Ipak, ništa od toga, bez obzira na to koliko obećavajuće prema mojim standardima, ne pokazuje da stvorenje jasno prepoznaje razliku između onoga što je vjerovalo i onoga što je slučaj, što se zahtijeva uz vjerovanje.

Što *bi* to pokazalo jasno prepoznavanje takvog razlikovanja? Očito, jezična je komunikacija dovoljna. Da bih razumio govor druge osobe, ja moram moći misliti o istim stvarima o kojima i ona misli; ja moram imati udjela u njezinu svijetu. Ne moram se s njom slagati u vezi sa svim stvarima, ali da bismo bili različitih mišljenja, mi moramo podržati iste propozicije, s istim sadržajem i istim konceptom istine. Komunikacija ovisi o svakom govorniku koji posjeduje, te ispravno misli kako i drugi posjeduje, koncept svijeta koji zajednički dijele, odnosno koncept intersubjektivnog svijeta. Ali koncept je intersubjektivnog svijeta koncept objektivnog svijeta, svijeta o kojemu svaki govornik može posjedovati vjerovanja.

Prema tome, predlažem da je koncept intersubjektivne istine dovoljan kao osnova za vjerovanje, te stoga za misli općenito. I možda je vjerovatno i dovoljno da posjedovanje koncepta intersubjektivne istine ovisi o komunikaciji u punom jezičnom smislu. Međutim, kako bih završio sa svojim ‘argumentom’, trebam pokazati da je *jedini* način na koji bi neko mogao dospjeti do razlike vjerovanje i istine pomoću posjedovanja koncepta intersubjektivne istine. Priznajem da ne znam kako to pokazati. Ali ne znam ni imam li neku drugu predodžbu o tome na koji bi način neko mogao dospjeti do koncepta objektivne istine. Umjesto argumenta za prvi korak, iznosim sljedeću analogiju.

Da sam fiksiran za zemlju, ne bih imao načina utvrditi udaljenost između mene i mnogih predmeta. Jedino bih znao da su predmeti na nekoj crti povučenoj od mene prema njima. Mogao bih uspješno uzajamno djelovati s predmetima, ali ne bih imao načina pružiti značenje na pitanje gdje su predmeti. Pošto nisam fiksiran za zemlju, slobodan sam triangulirati. Naš je osjećaj objektivnosti posljedica druge vrste triangulacije, triangulacije koja zahtijeva dva stvorenja. Svako je stvorenje u interakciji s predmetom, ali ono što svakom stvorenju pruža koncept stanja stvari objektivno je temeljna stranica, jezikom formirana, između stvorenja. Či-

njenica da stvorenja dijele isključivo koncept istine pridaje smisao tvrdnji da posjeduju vjerovanja, da su u mogućnosti objektima dodijeliti mjesto u zajednički im dostupnom svijetu.

Zaključak je ovih razmišljanja da je racionalnost društvena osobina. Racionalnost posjeduju samo oni koji jezički komuniciraju.

Prijevod s engleskog: Nijaz Ibrulj